

แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยสำหรับการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นบ้าน จังหวัด เลย

The Concept for Organizing Informal Learning Education for Developing the Potential of Local
Weaving Community Enterprise Groups, Loei Province

บทคัดย่อ

ในบทความวิชาการนี้การศึกษาได้นำเสนอการวิเคราะห์และศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นบ้านในจังหวัดเลย เน้นการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้เรียนให้สามารถคิดเป็น ทำเป็น และตัดสินใจเองได้ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิตและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตแนวคิดหลักของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยคือการตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในทุกด้านอย่างเหมาะสม การศึกษานี้ได้ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าโดยมุ่งเน้นทั้งด้านการบริหารหลักสูตรการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ การจัดบรรยากาศและการประเมินผล นอกจากนี้มีการนำเสนอหลักสูตรการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เน้นทักษะและความเชี่ยวชาญทางทอผ้าของกลุ่ม ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมีความเป็นมาตรฐานเพื่อให้การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยมีประสิทธิภาพ การร่วมมือระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า ผู้ดำเนินการ และผู้ประเมินเป็นสิ่งสำคัญ มีการนำเสนอหลักสูตรที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของกลุ่มผู้เรียน ในท้ายที่สุดบทความนี้ย้ำความสำคัญของการนำทฤษฎีและการประยุกต์ในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกิดการพัฒนาและเติบโตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า การสนับสนุนและการทำงานร่วมกันจะเป็นก้าวสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเติบโต

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตามอัธยาศัย, การพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน, กลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน

Abstract

In this academic article, the study has presented an analysis and exploration of the management of learning according to preferences in the community textile enterprises in rural areas of Loei province. The emphasis is on promoting the development of the learners' capabilities to think, act, and decide independently, which is fundamental for sustaining life and building a lifelong learning community. The core concept of education management according to preferences is to appropriately respond to the needs of the target group in all aspects. This study has examined and analyzed the patterns of managing learning according to preferences in the community textile enterprise group, focusing on aspects such as administration, curriculum, learning methods, learning resources, environment, and evaluation. Furthermore, it has introduced learning curriculum preferences that highlight the skills and expertise in textile weaving of the group, promoting the creation of high-quality and standardized products. For effective education management according to preferences, collaboration among the community textile enterprise group, operators, and evaluators is crucial. Diverse learning curricula have been presented to cater to the diverse needs and interests of the learner group. In conclusion, this article underscores the importance of applying theory and adapting to local contexts in education management, particularly in areas where community textile enterprises are developing and growing. Support and collaboration will be crucial steps in creating a sustainable and growing learning community.

Keywords: Informal learning, potential development of community enterprise groups, local weaving groups

ความนำ

มิติของการเรียนรู้มีความหลากหลายรูปแบบที่นอกเหนือจากในระบบโรงเรียนแล้ว การเรียนรู้ยังสามารถเกิดขึ้นได้จากการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัยซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากตัวของผู้เรียนเอง เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของบุคคลและสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แม้บุคคลไม่ต้องการเรียนรู้แต่การใช้ชีวิตของบุคคลต้องเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ บุคคลจึงต้องนำการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยจะเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการศึกษาตลอดชีวิตที่ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง นับจากวัยแรกเกิดจนถึงวัยสูงอายุ ช่วงวัยที่มนุษย์เกิดการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นจากในระบบโรงเรียนเท่านั้น (ปรวรัตน์ ดวงรัตน์ และคณะ, 2563)

มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตผ่านบุคคล สื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อสังคมออนไลน์ ที่สามารถช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวที่สนใจได้ด้วยตนเองผ่านการดู การอ่าน การฟัง การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งของมนุษย์ที่เลือกจะเรียนรู้ตามที่ตนเองสนใจ ถนัดหรือต้องการนำมาสนับสนุนการดำเนินชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามมนุษย์ส่วนหนึ่งที่เป็นผู้สูงอายุและเป็นผู้มีปัญหาท้องถื่นทอผ้าในการสร้างรายได้และเศรษฐกิจให้กับชุมชนขาดช่องทางการเข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง จึงทำการทอผ้าแบบเดิม ๆ ไม่เปลี่ยนแปลงทั้งที่สภาพของพฤติกรรมทางการตลาดและรสนิยมของผู้บริโภคเปลี่ยนไป ช่องทางการเข้าถึงความรู้จากสถาบัน หรือองค์กรค่อนข้างยากทั้งด้วยข้อจำกัดการเดินทาง การติดภาระกิจการทำงาน การเดินทางและสภาพร่างกาย จึงขาดความรู้ความเข้าใจที่เป็นเนื้อหาหลักของการทำงานแต่ละประเภทย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อคิดสร้างสรรค์ไปสู่นวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ที่มีคุณค่า โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและมีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้น (เบญจนาศิริรัตน์ ไกรทิพย์ และเทอดเกียรติ แก้วพวง, 2564) ดังนั้นการขาดโอกาสหรือมีโอกาสดำเนินการเข้าถึง การส่งเสริมและการพัฒนาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ทางวิชาชีพจากภาครัฐหรือเอกชนเพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพด้วยการสร้างรายได้เพิ่มขึ้น สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี มีความก้าวหน้าและมั่นคงของชีวิต (บุศรา นิยมเวช, 2563)

การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้ในระบบที่ไม่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพคนด้านความรู้ การคิด ทักษะและการนำไปปรับใช้ดำเนินชีวิตประจำวัน เมื่อเรียนรู้ไปในระยะหนึ่งจะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความรู้ การคิด การปฏิบัติการ และเกิดผลผลิตที่เป็นเป้าหมายปลายทาง (ณภัทรภพ ทองริน และเด่น ชะเนติยัง, 2565) การจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยจึงต้องสอดคล้องกับความต้องการของคนในฐานะผู้เรียนและบริบทการดำเนินชีวิต เพื่อนำความรู้ไปปรับใช้ในการทำงานและการใช้ชีวิตต่อไป ส่วนการเรียนรู้

ตามอรรถาธิบายที่มีการจัดให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นต้องมีลักษณะเนื้อหาเฉพาะเรื่องที่เป็นความต้องการจริง ๆ ใช้เวลาจำกัด มีการทดลองปฏิบัติ และกระบวนการเรียนรู้ถูกนำไปใช้จริง โดยมีการลำดับเนื้อหาและขั้นตอนที่เป็นความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยกระบวนการเรียนรู้จะอยู่ในความรับผิดชอบของผู้จัดกระบวนการและวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญเข้ามาหนุนเสริมความรู้ที่กลุ่มเป้าหมายไม่เคยรู้มาก่อน พร้อมกับการให้แนวคิดและแนวทางใหม่ ๆ ได้อย่างชำนาญการ ในฐานะที่บุคลากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีปัจจัยที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้หรือไม่เรียนรู้ ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายในเรื่องหรือประเด็นที่กลุ่มสมาชิกทอผ้าในฐานะผู้สูงอายุสนใจจึงถือว่ามีความสำคัญ อันเป็นการเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุมีความสุขในการใช้ชีวิต ด้วยการกลับมามองเห็นคุณค่าความสำคัญของตนเอง คือ การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายอยู่เสมอ ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายจะพัฒนาผู้สูงอายุในฐานะผู้พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าและการสร้างรายได้เกิดผล 3 ด้าน คือ ความมั่นคงในการดำรงชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมคุณค่า (ปรวพรรณ ดวงรัตน์ และคณะ, 2563)

อย่างไรก็ดีสำหรับการจัดเรียนรู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการทอผ้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าจังหวัดเลยนั้น มีองค์ประกอบของโปรแกรมการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายที่ผู้จัดการเรียนรู้ต้องเข้าใจและดำเนินการดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ 2) ผู้เรียน 3) ผู้สอน 4) เนื้อหา 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) แหล่งความรู้และสื่อการเรียนรู้ 7) สภาพแวดล้อม 8) การประเมินผลการเรียนรู้องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยพัฒนาผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้สามารถพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้อย่างมีศักยภาพ (วรรณวีร์ ภูมิพศเตโชตม และ คณะ, 2566)

การศึกษาค้นคว้าศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายที่เป็นการเรียนรู้โดยหน่วยงานการศึกษาออกโรงเรียน แต่ในบทความวิชาการนี้การจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายหมายถึงการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียนซึ่งหมายถึงกลุ่มทอผ้าที่มีสมาชิกกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นมารวมจัดตั้งเป็นกลุ่มพร้อมกับการสร้างเงื่อนไขกฎระเบียบและแนวปฏิบัติการร่วมกันเพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินการกลุ่มต่อไปได้อย่างยั่งยืน

การเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับผู้จัดการกิจกรรมที่เป็นหน่วยงานภาครัฐหรือสถาบันการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าให้มีความก้าวหน้าทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้เข้ามาเรียนเป็นสมาชิกกลุ่มที่เข้ามาร่วมเรียนรู้อย่างมีความสุขและพร้อมจะนำความรู้ใหม่ไปพัฒนางานของตนเองให้มีคุณภาพ

การพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการต่าง ๆ ที่มีงบประมาณจากภาครัฐหรือสถาบันการศึกษานับสนุน โดยก่อนลงพื้นที่เข้าไปส่งเสริมและพัฒนาผู้ดำเนินการมีลงพื้นที่สำรวจความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยเทคนิควิธีการวิเคราะห์สภาพและปัญหาที่กลุ่มประสบเพื่อให้กลุ่มได้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการดำเนินการพฤติการณ์ปฏิบัติงาน และคุณภาพของผ้าทอที่เปลี่ยนไปทั้งรูปแบบและเนื้อหาที่แฝงอยู่บนพื้นผ้า

กลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่สมาชิกกลุ่มมีการนำภูมิปัญญาด้านการทอผ้ามาสร้างคุณค่าและมูลค่าผ่านการผลิตและการจำหน่ายให้กับผู้สนใจที่ต้องการใช้ผ้าในการนำไปประดับตกแต่งร่างกายหรือนำไปตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย โดยสมาชิกกลุ่มมีทักษะการทอ การออกแบบลวดลาย และการย้อมสี โดยที่การตั้งกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ของกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านนั้น ๆ

แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาธิบายตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Non- formal Education หรือ Informal Education เน้นให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น สามารถเลือกและตัดสินใจเองได้โดยฐานของบูรณาการกับการดำรงชีวิต และตอบสนองการดำรงชีวิตอย่างเป็นระบบ เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่พึงประสงค์ แนวคิดสำคัญของการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายคือการตอบสนองความต้องการความสนใจของผู้เรียนของกลุ่มเป้าหมาย ในทุกด้านที่จะนำไปสู่การออกแบบระบบกิจกรรมหรือ โครงการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม (จิราภรณ์ จันทรโณม และสุวิน ทองปั้น, 2563) การศึกษาตามอรรถาธิบายแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ 1) ความรู้พื้นฐานสายสามัญ 2) ความรู้และทักษะอาชีพ และ 3) ความรู้ทั่วไป (บุศรา นิยมเวช, 2563) สำหรับการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนเป็นการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยประเภทอาชีพที่กลุ่มต้องการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานการทอผ้า ส่วนรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่มีผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายนั้น ควรมีองค์ประกอบดังนี้ (1) หลักการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ (2) พื้นที่เรียนรู้ (3) ผู้นำนวเคราะห์ความสะดวกในการเรียนรู้ (4) ปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนรู้ (4) ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ (5) กิจกรรมการเรียนรู้ (6) ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ และ (7) วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ (ปรววรรณ ดวงรัตน์ และคณะ, 2563) ซึ่งการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรนั้นควรเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะมีการเรียนรู้ ดังเช่นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าขึ้นจำเป็นต้องนำกลุ่มที่เกี่ยวข้องมาระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อหาเนื้อหา ประเด็น กระบวนการ ระยะเวลา ผลการจัดการพัฒนาที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพรปรีณัน เหมากรณ์ และอภิชาติ เสนะนันท์ (2566) ที่พบว่า การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรที่มีเนื้อหาเรื่องราวหรืออาชีพที่อยู่ในท้องถิ่น จะต้องนำคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร เพื่อที่จะได้มีการแก้ปัญหาและพัฒนาปัญหาหรือความต้องการของชุมชนที่ต้องการเข้าไปจัดกระบวนการศึกษาได้อย่างยั่งยืน ให้ชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้ากับการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าเป็นกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้ามาสร้างรายได้ให้กับช่างผู้ทอ และทำให้วัฒนธรรมการทอผ้าคงอยู่คู่กับชุมชนตลอด ดังนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนถือเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนช่วยให้ประชาชนในกลุ่มมีงานทำเพิ่มขึ้น และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (พัชรินทร์ เครือเทพ, 2559 : 61-67) การพัฒนาและการขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีมาตรฐานผลิตภัณฑ์นั้นสามารถทำได้โดยการให้ความรู้นับตั้งแต่การเตรียมเส้นใย การย้อมสี เช่นเดียวกับการทำความเข้าใจคำว่า “อัตลักษณ์” เพื่อที่จะนำสิ่งที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์มาเชื่อมโยงกับการออกแบบสร้างสรรค์ผ้าทอให้มีลักษณะพิเศษ เหล่านี้จึงล้วนต้องใช้รูปแบบการเรียนรู้เฉพาะที่มีทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติการเข้ามาหนุนเสริม (บุษบา หินเฑาะว์ และคณะ 2566) เช่นเดียวกับการเรียนรู้เกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ทรัพยากรทางปัญญา รากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ทรัพยากรในท้องถิ่นที่สามารถนำมาผสมผสานและสร้างเป็นนวัตกรรมใหม่ขึ้นมาผ่านกระบวนการปฏิบัติการผลิตต้นแบบสำหรับการนำไปพัฒนางานต่อไป (ลิตา พิมพา และคณะ, 2566) หลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้มีดังนี้ 1) การจัดการศึกษาเท่าที่บุคคลพึงรับได้ 2) ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง 3) บูรณาการการเรียนรู้กับวิถีชีวิต 4) สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง 5) การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งเนื้อหาความรู้ บุคลากรที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่น (จิราภรณ์ จันทโรม และสุวิน ทองปั้น, 2563) สำหรับการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าขึ้นผู้จัดกิจกรรมต้องเน้นความยืดหยุ่น และมีความหลากหลายของเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อไม่ให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้เกิดความเบื่อหน่ายท้อแท้ เกิดสภาวะความเครียด ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการจึงต้องเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มทอผ้าในฐานะผู้เรียนสำหรับการนำความรู้ไปพัฒนางานให้มีคุณภาพต่อไป

อย่างไรก็ดีการเรียนรู้ผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการที่จะเรียนรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่สะดวกกับการออกนอกพื้นที่ไปเรียนรู้ หรือการเรียนรู้เนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการที่จะพัฒนาอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับสภาพร่างกายที่ไม่เอื้อต่อการนั่งหรือทำกิจกรรมที่ไม่ถนัดนาน ๆ ก็อาจส่งผลทำให้เกิดปัญหาทั้งร่างกายและจิตใจจากการเข้าร่วมพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ขึ้น อย่างไรก็ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดความกระตือรือร้นและสนใจในการเรียนรู้ แสดงออกซึ่งความรู้สึกชอบ และเอาใจใส่ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือได้ประสบในแต่ละวันของการดำเนินชีวิตสร้างทัศนคติเชิงบวกให้เกิดขึ้นต่อตนเอง สร้างความภาคภูมิใจและมองเห็นคุณค่าที่มีในตนเอง สิ่งนี้จะผลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการเป็น “ภาระ” ให้เป็น “พลัง” ได้เป็นอย่างดี (ปรววรรณ ดวงรัตน์ และคณะ, 2563) การลงพื้นที่พูดคุยและสนทนากลุ่มเพื่อการค้นหาความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนก่อนที่จะไปจัดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นว่ามีความสำคัญที่จะทำได้เนื้อหา ระยะเวลาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุที่อาจมีปัญหาทั้งร่างกายและจิตใจ ก่อนการดำเนินการสร้างหลักสูตรอบรมและพัฒนานั้นต้องทำการสำรวจกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำผลสรุปที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนมาบริหารงาน มีการประสานงานกับวิทยากร ส่วนด้านหลักสูตร มีองค์ประกอบย่อยได้แก่ เนื้อหาสัมพันธ์กับการใช้ชีวิต สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก มีความเหมาะสมกับผู้เรียน โดยที่หลักสูตรต้องยืดหยุ่น มีการปรับปรุง

มาแล้วอย่างต่อเนื่อง ด้านการเรียนการสอน มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ เน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี มีสื่อการสอนเหมาะสมและทันสมัย มีการกำหนดปัญหาและร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา กำหนดโจทย์ปัญหาที่แตกต่างกัน ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมและวิเคราะห์ปัญหาเป็นเกณฑ์การประเมินผล ซึ่งจะต้องจัดหาวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษา หรือวิทยากรในพื้นที่ (ณภัทรภพ ทองรีน และเด่น ชะเนติยัง, 2565)

สำหรับหลักสูตรการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าผ่านกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการระยะสั้นนั้น ต้องมีการวางแผนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้และทัศนคติที่ผู้ดำเนินการตามโครงการต้องพิจารณา 6 องค์ประกอบดังนี้ 1) ด้านการบริหาร 2) ด้านหลักสูตร 3) ด้านการเรียนรู้ 4) ด้านแหล่งเรียนรู้ 5) ด้านการจัดบรรยากาศของสถานที่ 6) ด้านการประเมินผล อนึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย ได้แก่ งานวิจัยของพรปรีณณ์ เหมการณ์ และอภิชาติ เสนะนันท์ (2566) ได้พัฒนาหลักสูตรการทำผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงคำของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเขาย้อย พบว่าจำเป็นต้องมีการออกแบบหลักสูตรที่ชัดเจน โดยมีการกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผล เช่นเดียวกับหลักสูตรต้องมี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นมาของหลักสูตร 2) หลักการของหลักสูตร 3) จุดมุ่งหมาย 4) โครงสร้างเวลาเรียน 5) แผนการจัดการเรียนรู้ 6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 7) การวัดผลและประเมินผล สำหรับหลักสูตรการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายผ่านการอบรมให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า นั้นมีหลักสูตรดังนี้

1. หลักสูตรการเรียนรู้ฝ้ายและการปลูกฝ้ายสำหรับนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทอผ้า และอนุรักษ์พันธุ์ฝ้ายพื้นเมือง
2. หลักสูตรการแปรรูปเส้นใยฝ้ายเพื่อมาตรฐานก่อนการทอและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมการทอผ้า
3. หลักสูตรการพิจารณาและการตรวจสอบวัตถุดิบ เครื่องมือและอุปกรณ์ก่อนการทอผ้าให้ได้มาตรฐาน
4. หลักสูตรการย้อมสีธรรมชาติและสีเคมีที่มีคุณภาพและยอมรับได้ในมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน
5. หลักสูตรการออกแบบลวดลายผ้าทอด้วยการมัดหมี่ลวดลายอัตลักษณ์จังหวัดเลย
6. หลักสูตรการออกแบบเทคนิคการทอผ้าให้มีลวดลายแบบใหม่และสร้างสรรค์
7. หลักสูตรการทอผ้าแบบผสมผสานเทคนิควิธีการมัดหมี่ผสมผสานกับขีด
8. หลักสูตรการตรวจสอบคุณภาพผ้าทอมือและการแก้ปัญหาจากกระบวนการทอ
9. หลักสูตรการเตรียมผ้าทอสำหรับการจำหน่ายที่เน้นอัตลักษณ์องค์กร
10. หลักสูตรการตลาดการขายและการประชาสัมพันธ์ผ้าทอมือ
11. หลักสูตรพฤติกรรมผู้บริโภคและตลาดผ้าทอ
12. หลักสูตรการสร้างอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ให้กับผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้าทอ
13. หลักสูตรการออกแบบและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ
14. หลักสูตรการจัดการพื้นที่ร้านและพื้นที่แสดงผลิตภัณฑ์ผ้าทอเพื่อสร้างจุดขาย

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายสำหรับพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นต้องจัดให้มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากการจัดอบรมหรือการเรียนรู้โดยถ้าโดยต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับความต้องการใช้งานในเนื้อหาความรู้ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้เข้าเรียนรู้ สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของ Gagne ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) การดึงดูดความสนใจ และแจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ 2) การกระตุ้นให้ระลึกถึงความรู้เดิม 3) การนำเสนอเนื้อหาสาระใหม่ และให้แนวทางการเรียนรู้ 4) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงผลการเรียนรู้ที่ได้รับจากบทเรียนในรูปแบบต่าง ๆ 5) การให้ข้อมูลย้อนกลับ 6) การประเมินผลการเรียนรู้ 7) การส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอนการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดหลักการนำเสนอเนื้อหาและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อจะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาสาระได้ดี รวดเร็ว และสามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้นาน (วรรณวีร์ ภูมิพศเตโชดม และ คณะ, 2566) ส่วนหลักสูตรที่ผู้จัดการเรียนรู้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า นั้น จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทและ

ความต้องการที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาให้ผ้าทอมีคุณภาพตั้งแต่ต้นทางไปจนถึงปลายทาง ดังนั้นการออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายดังนี้ 1) หลักสูตรการปลูกฝ้าย 2) หลักสูตรการแปรรูปเส้นใย 3) หลักสูตรการย้อมสีธรรมชาติ 3) หลักสูตรการสร้างลวดลาย 4) หลักสูตรการทอ 5) หลักสูตรการบริหารจัดการกลุ่ม 6) หลักสูตรการตลาดและการประชาสัมพันธ์ 7) หลักสูตรการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาครัฐและส่วนของเอกชน สำหรับรูปแบบของการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในแต่ละหลักสูตรนั้นสามารถกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบการเติมเต็มความรู้เดิมสู่เป็นการเสริมสร้างให้มีการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่ รูปแบบการผลิตใหม่ วิธีการใหม่ กระบวนการใหม่ที่เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการประกอบอาชีพของตนเอง เพื่อให้การเรียนรู้มีความยั่งยืนสามารถสร้างรายได้บนฐานของความรู้ความเข้าใจชุมชน มีการเชื่อมโยงเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมกับการใช้และการพัฒนาทรัพยากรที่อยู่ในพื้นที่อย่างเต็มศักยภาพ และมีการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการเรียนรู้และพัฒนาด้วย (ไพฑูริย์ผิวผาง, 2561) โดยวิทยากรจะเป็นผู้จัดกระบวนการพัฒนา มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับผู้เรียนที่เข้ามาเรียน เช่น การเตรียมวัสดุและการย้อมสีธรรมชาติ การออกแบบลาย การทอ พร้อมกับการทดลองปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาที่ผู้เรียนประสบได้คล้ายตัวลง

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอาชีพ เป็นการอบรมให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีด้านการบริหารจัดการ การผลิตงบประมาณ การตลาดและการประชาสัมพันธ์และภาคปฏิบัติ รวมถึงการผลิตและเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการ (น้ำฝน กันมา, ลำไย สีหามาตย์ และวิลาวัลย์ สมยาโรน, 2565)

อย่างไรก็ตามรูปแบบดังกล่าวสามารถช่วยขับเคลื่อนและส่งเสริมการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สามารถพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน ที่ต้องมีการใช้ความรู้เป็นฐาน เพื่อให้ทำให้คนมีความรู้มีทักษะและความสามารถ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า จึงต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสำคัญ ดังนี้ 1) การจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ เพื่อการสร้างการจดจำเนื้อหาการเรียนรู้ มีการดูแลเรื่องแสง เสียง อุณหภูมิให้เหมาะสม สิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ควรสร้างความรู้สึกมีชีวิตชีวา มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่ทันสมัย และพื้นที่ที่ส่งเสริมการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2) การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยบนพื้นที่การเรียนรู้ตามอรรถาธิบายที่ต้นนั้นควรมีบรรยากาศที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุ ให้อยากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งผู้จัดพื้นที่การเรียนรู้ควรคำนึงถึงบรรยากาศของความผ่อนคลาย มีความเรียบง่าย มีความอิสระ ที่หรือมีดนตรีบรรเลงเบา ๆ เพื่อสร้างสุนทรียะในการเรียนรู้ มีบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตัดสินใจ คิด หรือเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมโดยปราศจากการบังคับ บรรยากาศอบอุ่น เป็นมิตร เต็มไปด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีการให้คำแนะนำปรึกษาตลอดการเรียนรู้ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีบรรยากาศท้าทาย ที่มีการกระตุ้นให้เสริมแรงให้เกิดความกระตือรือร้น และสร้างความมั่นใจในการลงมือปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และมีบรรยากาศแบ่งปัน ที่ทุกคนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์ได้ ส่วน 3) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ด้วยการรวมกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายในการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกันมาปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแบ่งปันประสบการณ์ที่แตกต่าง รวมถึงร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลในสังคม โดยการสร้างกลุ่มหรือเครือข่ายให้เกิดขึ้นนั้น 4) การนำวิทยากรที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพกลุ่มมาให้ความรู้ เพื่อเป็นต้นแบบในการดำเนินการทั้งต้นทางที่เกี่ยวกับการปลูกฝ้ายเพื่อการเตรียมเส้นใยไว้เป็นวัสดุสำหรับการทอผ้าในอนาคต ซึ่งกลุ่มผู้เรียนจะได้ความรู้ในทุกขั้นตอนของต้นแบบ โดยกิจกรรมการพัฒนาจะต้องกระตุ้นและหนุนเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดโครงการอย่างต่อเนื่อง

การติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การติดตามและการประเมินผลการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายจะช่วยให้ผู้จัดกระบวนการทราบถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าป้จัดกระบวนการพัฒนาทั้งความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติการและผลผลิตที่เกิดขึ้นระหว่างและหลังการเรียนรู้เพื่อทราบความก้าวหน้า ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าป้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการติดตามและการประเมินอย่างต่อเนื่องจะทำให้ทราบถึงผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมว่าสำเร็จหรือไม่อย่างไร อันจะนำมาสู่การพัฒนาและการปรับปรุงโครงสร้างจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องและ

เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป สอดคล้องกับ ปราริณา อาษาธิ (2565) ที่พบว่า การติดตามและการประเมินโครงการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายจะช่วยให้การพัฒนาปรับปรุงโครงการอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านพัฒนาอาชีพ ให้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพพหุอาชีพ สามารถประกอบอาชีพและสร้างรายได้จากอาชีพพหุอาชีพต่อไป วรรณวีร์ ภูมิพศเตโชดม และคณะ (2566) กล่าวว่า สามารถประเมินจากการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติการ โดยที่การติดตามประเมินผล ต้องมีความยืดหยุ่นไปตามบริบทของกลุ่มผู้เรียน อย่างไรก็ตามการประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายนั้น ควรดำเนินการร่วมกันระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพหุอาชีพในฐานะผู้เข้ารับการพัฒนาและผู้ประเมินนั้นอาจเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีการติดต่อประสานไปเพื่อให้เข้าร่วม สำหรับการประเมินโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายในบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่ลงพื้นที่ไปจัดกิจกรรม มีประเด็นดังนี้

1. การติดตามและประเมินโครงการ โดยมีประเด็นการประเมินดังนี้ 1) ด้านบริบทของโครงการ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนา วัตถุประสงค์ของโครงการ 2) ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านบริหารจัดการ ด้านงบประมาณ 3) ด้านกระบวนการของโครงการ ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการติดตามและประเมินผล ด้านแก้ไขปรับปรุง และด้านการดำเนินงาน

2. การติดตามและประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านผลผลิต ด้านกระบวนการดำเนินการ เป็นการลงพื้นที่ไปติดตามและประเมินการจัดการเรียนรู้และกิจกรรม โดยมีการใช้เครื่องมืออย่างหลากหลายในการให้ได้ข้อมูลการสะท้อนกลับและการให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการ ที่ประกอบด้วย การบริหารจัดการคน งานและงบประมาณ โดยสร้างเกณฑ์ขึ้นมาที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่ลงพื้นที่ไปพัฒนา

บทสรุป

ข้อสรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากเนื้อหา ความยาวไม่เกิน 150 คำ

เอกสารอ้างอิง

- ปราริณา อาษาธิ. (2565). การประเมินโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน 1 อำเภอ 1 อาชีพหลักสูตรทอผ้าศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโพธิ์ชัยจังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ. 7(10), 210-227.
- จิราภรณ์ จันทรโณม และสุวิน ทองปั้น. (2563). ปัญหาการศึกษาอัตถิภาวนิยมกับแนวคิดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. วารสารวิชาการธรรมทศน. 20(2), 185-196.
- ลิตา พิมพ์า, อินทร์ อินอุ้นโชติ และ ศักดิ์ศรี สืบสิงห์. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน. Journal of Humanities and Social Sciences Thonburi University. 17(2), 37-52.
- น้ำฝน กันมา, ลำไย สีหามาตย์ และวิลาวลัย สมยาโรน. (2565). รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอาชีพสำหรับการพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. วารสารพิภูล. 20(1), 121-141.
- พรปรีณัน เหมภรณ์ และอภิชาติ เสนอนันท์. (2566). การพัฒนาหลักสูตรการทำผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น. 5(7), 224-235.
- เบญจนา ศิวรัตน์ ไกรทิพย์ และเทิดเกียรติ แก้วพวง. (2021). การส่งเสริมองค์ความรู้และยกระดับคุณภาพหมอนไม้ดอกไม้ประดับกลุ่มอาชีพหมอนไม้ดอกไม้ประดับบ้านแก้ง อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 5(25), 185-194.

- บุษบา หินเธาว์, รัตนา สิทธิอ่วม, จงกล เพชรสุข, ธัญญาพร มาบวบ และสุรีย์พร แก้วหล่อ. (2566). การศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพทอผ้า กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอไทยร่วมใจบ้านกร่างท่าวั้ว ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. *Journal of Management Science Pibulsongkram Rajabhat University*. 5(1), 62-77.
- พัชรินทร์ เครือเทพ. (2559). การสร้างกลุ่มอาชีพหัตถกรรมและสินค้าเครื่องประดับจากดินปั้น (บ้านไผ่ดิน) อำเภอ เมืองตาก จังหวัด ตาก. *วารสารการวิจัยการสะลองคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*. 10(1), 61-67.
- ไพฑูรย์ ผิว ผาง. (2561). รูปแบบการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความใส่ใจในอาชีพชุมชนเทศบาลตำบลเปือยน้อย อำเภอเปือยน้อย จังหวัด ขอนแก่น. *Research and Development Journal, Loei Rajabhat University*, 13(45), 91-102.
- บุศรา นิยมเวช. (2563). บทบาทของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 8(2), 633-645.
- ปรวรรณ ดวงรัตน์, อาชัญญา รัตนอุบล และวีรฉัตร สุปญโญ. (2563). รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุในสังคมเมือง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*. 17(1), 466-481.
- ณภัทรภพ ทองรีน และ เด่น ชะเนตย์. (2565). รูปแบบการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพรูปแบบปฏิตวิธิใหม่ของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตลาดพร้าว. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*. 7(4), 265-277.
- วรรณวีร์ ภูมิพงศ์โชติม, จุฬารัตน์ วัฒนะ และ ภัทรา วายาจุต. (2566). การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อการเตรียมความพร้อมด้านการประเมินของผู้ประเมินผลการปฏิบัติงาน. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*. 6(2), 719-733.

***หมายเหตุ** จำนวนหน้าของบทความ 10 หน้า